

Magdalena Sobas
(Uniwersytet Śląski)

DOCHODZENIE ROSZCZEŃ Z TYTUŁU SZKÓD PRENATALNYCH W KONTEKŚCIE GODNOŚCI I KATOLICKIEJ NAUKI SPOŁECZNEJ

ABSTRACT

CLAIMS OF PRENATAL INJURIES IN THE CONTEXT OF DIGNITY AND CATHOLIC SOCIAL DOCTRINE

This text is about claims of prenatal injuries and a to demand claim of prenatal injuries. The text deals with the subject of broadly understood liability for prenatal damage as well as the possibility of pursuing claims in this respect. This is about indicates the understanding of the concept of prenatal injuries as well as preconceptual injuries. He also emphasizes the existence of claims for wrongful conception, wrongful birth and wrongful life, together with recourse to jurisprudence in this regard, both on the basis of Polish judicature and foreign jurisprudence. He also deals with the effects of prenatal damage – the arrival of a child with disabilities.

KEYWORDS: prenatal damage, wrongful life, wrongful birth, wrongful conception, claim

1. Wstęp

Każdemu człowiekowi już od chwili poczęcia, aż do śmierci przysługuje określony katalog praw i obowiązków. Prawa te sprzężone są z instrumentami mającymi na celu ich ochronę. Podstawą praw przysługujących człowiekowi jest jego godność, która wyróżnia go spośród innych istot, a także sprawia, że jest podmiotem wyjątkowym. Godność ta kwalifikowana jest

jako powszechna i nienabywalna. Immanentnie z godnością powiązane jest określone w art. 38 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 kwietnia 1997 roku¹ prawo do życia, a także wskazane przez ustawodawcę w art. 68 prawo do ochrony zdrowia. Należy podkreślić, iż ochrona przyznania człowiekowi dotycząca jego istnienia obejmuje cały okres jego życia, każdy etap i fazę². W ostatnich latach nie gaśnie dyskusja dotycząca tego, od którego momentu możemy mówić o istocie ludzkiej, co nierozzerwalnie związane jest nie tylko z rozważaniami etycznymi czy bioetycznymi, ale również prawnymi, społecznymi czy teologicznymi³.

Ustawodawca w art. 38 Konstytucji poprzez jego ogólność⁴ otworzył drogę do jego dookreślenia za pomocą przepisów rangi ustawowej⁵, co dodatkowo pogłębia istniejące spory dotyczące początku i końca życia człowieka. Niejednokrotnie podkreśla się, że jak istotnym okresem w rozwoju człowieka jest etap życia płodowego. Współczesna medycyna coraz częściej umożliwia podjęcie leczenia względem dziecka jeszcze w łonie matki. Bywa jednak, iż na skutek różnych okoliczności – czy to natury biologicznej, kiedy występuje wada genetyczna, czy na skutek braku informacji o możliwości leczenia etc. – dziecko otrzymuje szanse na poprawę jakości swej egzystencji jeszcze przed przyjściem na świat, w wyniku czego rodzi się z niepełnosprawnością.

Prawa osób z niepełnosprawnością są bezpośrednio skorelowane z prawami pacjenta oraz prawami obywatelskimi. Często niepełnosprawność jest skutkiem zdarzeń wpisujących się w tematykę roszczeń *wrongful conception* („niechciane poczęcie”⁶, „nieplanowane poczęcie”⁷), *wrongful birth*

1 Konstytucja RP z dnia 7 kwietnia 1997 roku (Dz.U. 1997 Nr 78 poz. 483).

2 P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. III, WKP 2012, LEX nr 156000.

3 E. Zielińska, *Konstytucyjna ochrona prawa do życia od momentu poczęcia (uwagi krytyczne do projektu zmiany art. 38 Konstytucji)*, „Państwo i Prawo” 2007, nr 3, s. 5.

4 R. Szytchmiller, *Konstytucyjna ochrona życia ludzkiego*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2013, t. 5, s. 110.

5 R. Grabowski, *Prawo do ochrony życia w polskim prawie konstytucyjnym*, Rzeszów 2006, s. 212–213.

6 T. Justyński, *Wrongful conception w prawie polskim*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 1, s. 35.

7 T. Justyński, *Glosa do wyroku SN z 21.11.2003*, V CK 16/03, „Państwo i Prawo” nr 9/2004 s. 123, P. Soblewski, *Glosa do wyroku SN z 21.11.2003*, V CK 16/03, „Palestra” 2005, nr 9–10, s. 237, D. Tykwińska-Rutkowska, *Powództwa wrongful birth i wrongful conception w świetle orzecznictwa sądowego. Wybrane uwagi*, „Prawo i Medycyna” 2005, nr 3, s. 16.

(„niechciane urodzenie”⁸, „złe urodzenie”⁹, „niedobre życie”¹⁰), a także *wrongful life* („złe życie”¹¹, „nieszczęśliwe istnienie”¹²)¹³.

W związku z wciąż rozwijającymi się naukami z zakresu biologii, biotechnologii, medycyny czy diagnostyki nic nie stoi na przeszkodzie, aby dziecko, już po przyjściu na świat zażądało naprawienia szkód doznanych w fazie życia płodowego¹⁴.

2. Szkada prenatalna

Na gruncie prawa polskiego fundamentalnym przepisem w zakresie możliwości dochodzenia roszczeń z tytułu szkód prenatalnych (tzw. *prenatal injuries*) jest art. 446¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (dalej k.c.)¹⁵. Przepis ten niewątpliwie stanowi swego rodzaju wytyczną, co do ochrony zdrowia i życia dziecka poczętego¹⁶.

Możliwość dochodzenia roszczeń z tytułu szkód prenatalnych często utożsamiana jest z tzw. *wrongful life* (niedobre życie, złe życie), *wrongful birth* (niedobre urodzenie, złe urodzenie), czy nawet *wrongful conception* (niechciane poczęcie, złe poczęcie)¹⁷.

⁸ P. Sobolewski, *Glosa...*, s. 237.

⁹ D. Tykwińska-Rutkowska, *Powództwa...*, s. 16, M. Bilecka, *Proces o „złe urodzenie” (uwagi do wyroków Sądu okręgowego w Łomży oraz Sądu Apelacyjnego w Białymstoku)*, „Prawo i Medycyna” 2005, nr 3, s. 38.

¹⁰ T. Justyński, *Poczęcie i urodzenie się dziecka jako źródło odpowiedzialności cywilnej*, Kraków 2003, s. 13, L. Bosek, *Roszczenia Wrongful life i wrongful birth w świetle standardów konstytucyjnych i europejskich*, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 1, s. 32.

¹¹ M. Bilecka, *Proces o „złe urodzenie” (uwagi do wyroków Sądu okręgowego w Łomży oraz Sądu Apelacyjnego w Białymstoku)*, „Prawo i Medycyna” 2005, nr 3, s. 42.

¹² M. Nesterowicz, *Roszczenia z tytułu wrongful conception, wrongful birth, wrongful life*, (w:) M. Nesterowicz, *Prawo medyczne. Komentarze i glosy do orzeczeń sądowych*, Warszawa 2011, s. 365.

¹³ Przeniesienie anglojęzycznych zwrotów na język polski było niezwykle trudnym zadaniem ze względu na ich nieadekwatność w odniesieniu do rozumienia nadanego im na gruncie języka polskiego, por. K. Mularski, *O sposobach rozumienia „wrongful conception” i „wrongful birth”*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 8, s. 74.

¹⁴ Tematyka ta jest niezwykle obszerna dlatego na potrzeby niniejszego opracowania wskazane zostaną jedynie wybrane jej aspekty.

¹⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny, Dz.U. 2017, poz. 1132.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ T. Justyński, *Poczęcie...*

W konstrukcji określonej w art. 446¹ k.c. ustawodawca przewidział sytuację, w której przed narodzinami dziecka istnieje realna możliwość wyrządzenia szkody, która jest następstwem działania czy też zaniechania określonych osób¹⁸. Precedensem w Polsce w przedmiocie szkód prenatalnych była rozpatrywana w 1965 roku przez Sąd Najwyższy¹⁹ sprawa dotycząca dziecka, które przyszło na świat z rozszczepem wargi, szczęki górnej i podniebienia w wyniku nieprawidłowo przeprowadzonego zabiegu aborcji (lekarz błędnie nie rozpoznał ciąży mnogiej, w wyniku czego usunął tylko jeden płód, jednocześnie uszkadzając drugi). Sąd Najwyższy stwierdził, iż dziecku przysługuje prawo do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych w związku z doznanymi uszkodzenia ciała lub rozstrojem zdrowia, nawet jeżeli czyn powodujący szkodę miał miejsce przed jego urodzeniem się i odniósł się bezpośrednio do ciąży matki dziecka.

Wobec powyższego ustawodawca poszerzył prawną ochronę dziecka poczętego, która wspólnie z regulacjami zawartymi w innych przepisach Kodeksu cywilnego, a także Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego²⁰ tworzy zwarty system wyjątkowej sytuacji prawnej dziecka²¹.

18 J. Haberko, *Wyrządzenie szkody prenatalnej w kontekście zdolności prawnej dziecka poczętego*, (w:) *Czynny niedozwolone w prawie polskim i prawie porównawczym, Materiały IV Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów*, red. Nesterowicz M. (red.), Warszawa 2012, s. 163; Przepis ten został wprowadzony do Kodeksu cywilnego poprzez art. 6 pkt 2 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 roku o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 roku o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. 1993, Nr 17, poz. 78), z kolei jego brzmienie zostało doprecyzowane poprzez art. 2 ustawy z dnia 4 grudnia 1996 roku o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Ustawa z dnia 4 grudnia 1996 roku o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. 1996, Nr 139, poz. 646) poprzez dodanie zastrzeżenia, iż dziecko nie może dochodzić tych roszczeń w stosunku do matki, które to zastrzeżenie następnie zostało z ww. przepisu usunięte w wyniku orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego (Obwieszczenie Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 grudnia 1997 r. o utracie mocy obowiązującej art. 1 pkt 2, art. 1 pkt 5, art. 2 pkt 2, art. 3 pkt 1 i art. 3 pkt 4 ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 1997, Nr. 157, poz. 1040).

19 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 1965 roku, II CR 2/65, OSPiKA 1967, z. 9, poz. 220 z głosem A. Szpunara.

20 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2017, poz. 682.

21 J. Haberko, *Komentarz do art. 446¹ Kodeksu cywilnego*, (w:) *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz Art. 1–449¹*, M. Gutowski (red.), Warszawa 2016, s. 1861.

2.1. Rozumienie pojęcia „szkoda prenatalna”

W związku z tym, iż ani w Kodeksie cywilnym, ani w innym akcie prawnym ustawodawca nie zważył definicji legalnej pojęcia szkody pojęcie to bywa różnie interpretowane. Również w odniesieniu do szkód prenatalnych pojawiają się rozbieżności w jej rozumieniu – głównym problemem w tym zakresie jest to, iż rodzaj szkody, której doznaje płód nie jest ściśle określony²². Należy jednak podkreślić, iż przepis art. 446¹ k.c. jest podstawą przyjęcia odpowiedzialności za wszelkie szkody, a zatem zarówno te o charakterze majątkowym, jak i niemajątkowym (na mieniu i na osobie)²³. Dodatkowo podnosi się, iż szkoda prenatalna to uszczerbek na zdrowiu *nasciturusa* wyrażony przez lekarza, personel medyczny lub inny podmiot²⁴. Szkoda ta może przybrać postać niepodjęcia określonego, wymaganego, wskazanego w danym przypadku leczenia lub wprost przeciwnie – podjęcia leczenia, lecz w sposób nieprawidłowy, nieodpowiedni. Dopuszcza się również możliwość wystąpienia z roszczeniem w przypadku błędnej, nieprawidłowej diagnozy, wykonania zabiegu medycznego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i poziomu wiedzy lekarskiej, czy niewłaściwego leczenia farmakologicznego²⁵. Nie ma przeciwwskazań, aby zakresem przedmiotowym szkód prenatalnych objęte zostały również działania czy nawet swego rodzaju okoliczności istniejące w czasie ciąży, jak np.: odmowa matki w zakresie leczenia dziecka, czy jej samej, spożywanie przez matkę nadmiernej ilości alkoholu podczas ciąży, skutkującym przyjściem na świat dziecka z tzw. płodowym zespołem alkoholowym FAS²⁶, czy nawet zarażenie kobiety ciężarnej chorobą, której skutkiem byłoby wystąpienie szkody u płodu²⁷,

²² T. Justyński, *Poczęcie...*

²³ A. Olejniczak, *Komentarz do art. 446¹ Kodeksu cywilnego*, (w:) *Kodeks cywilny. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, A. Kidyba (red.), Warszawa 2014, s. 581., A. Cisek, W. Dubis, *Komentarz do art. 446¹ Kodeksu cywilnego*, (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Warszawa 2017, s. 950.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ K. Michałowska, *Artykuł 446¹ k.c. jako podstawa dochodzenia roszczeń z tytułu szeroko rozumianych szkód prenatalnych powstałych w wyniku działań medycznych*, (w:) *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, L. Ogiełło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), Kraków 2005, s. 1190.

²⁶ J. Haberkro, *Komentarz...*, s. 1862.

²⁷ Szkody te wskazane są przede wszystkim w orzecznictwie zagranicznym, por. A. Heldrich, *Der Deliktschutz des Ungeborenen*, JZ 1965, nr 19, s. 593 i n.; R. Schmidt, *Der Schutz der Leibesfrucht gegen unerlaubte Handlung*, JZ 1952, nr 8, s. 167;

Jednakże cechą wspólną wskazanych wyżej działań powinien być skutek w postaci uszczerbku na dobrach *nasciturusa*, tj. jego ciele czy zdrowiu, pod warunkiem, że urodzi się on żywy²⁸.

2.2. Szkody prekonceptyjne (*preconceptual injuries*)

W zakresie odpowiedzialności za szkody prenatalne niezwykle kontrowersyjnym zagadnieniem jest odpowiedzialności za szkody prekonceptyjne (szkody następcze, *preconceptual injuries*)²⁹. Szkody te odróżnia od szkód prenatalnych chwila, w której dochodzi do zdarzenia powodującego uszczerbek w dobrach *nasciturusa*.

Wątpliwości budzi fakt, czy powołując się na przepis art. 446¹ k.c. można przypisać odpowiedzialność podmiotowi wyrządzającemu szkodę, gdy jego działanie lub też zaniechanie zaistniało przed poczęciem dziecka. Wówczas skutki owych działań musiałyby nastąpić już po zapłodnieniu³⁰. Wydaje się, że możliwym zdarzeniami sprawczymi w tym przypadku byłoby zażywanie środków odurzających czy alkoholu przez rodziców dziecka. Również w zakres zdarzeń powodujących szkody prekonceptyjne mogłyby ewentualnie wchodzić niebezpieczne zachowania seksualne prowadzące m.in. do zakażeń wenerycznych, a nawet nie stawianie się na wskazane, okresowe badania lekarskie³¹. Jak podkreśla J. Haberko w zakresie tym mogłoby się

G. Gaisbauer, *Die "programmierte Geburt" aus haftungsrechtlicher Sicht*, VersR 1994, z. 22, s. 904; W. Kapp, *Der Fötus als Patient?*, MedR 1986, z. 5, s. 275 i n.; Należy podkreślić, iż zakresem zastosowania art. 446¹ k.c. nie jest objęte leczenie kobiety w ciąży, której skutkiem ubocznym jest negatywne oddziaływanie na płód. Koncepcja ta opiera się na założeniu, iż interesy matki w zestawieniu z interesami dziecka poczętego nie mogą być traktowane w sposób gorszy, a tym bardziej niedopuszczalne jest odstąpienie matki od leczenia w przypadku zagrożenia jej życia lub zdrowia pod sankcją odpowiedzialności odszkodowawczej, por. E. Łętowska, *Przyczynienie się małoletniego do wyrządzenia szkody*, NP 1965/2, s. 130 i n. 7 LEX Nr 6291, J. Mazurkiewicz, *Komu wolno szkodzić bezkarnie. Nasciturus. Cywilnoprawna podmiotowość dziecka poczętego*, „Rzeczpospolita” 1997, nr 122; J. Haberko, *Komentarz...*, s. 1865.

28 *Ibidem*, s. 1182, L.K. Paprzycki, *Granice prawnokarnej ochrony życia i zdrowia człowieka na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego w latach 2006–2010*, „Medyczna Wokanda” 2010, nr 2, s. 5–13.

29 T. Justyński, *Poczęcie...*, M. Nesterowicz, *Prawo medyczne*, Toruń 2001, s. 175; M. Salfjan, *Prawo wobec ingerencji w naturę ludzkiej prokreacji*, Warszawa 1990, s. 174 i n.

30 A. Cisek, W. Dubis, *Komentarz...*, s. 950.

31 J. Haberko, *Komentarz...*, s. 1862; S. Stieglitz, *Die wrongful birth und wrongful life Problematik im deutschen Delikts-recht*, München 1989, s. 170.

również znaleźć korzystanie przez przyszłych rodziców z metod wspomaganey medycznie prokreacji³².

Z kolei A. Cisek i W. Dubis zauważają, iż wykładnia literalna przepisu art. 446¹ k.c. nie przemawia za możliwością przyjęcia koncepcji odpowiedzialności za szkody prekonceptyjne³³.

T. Justyński zaś stoi na stanowisku, iż nie wszystkie przypadki wyrządzenia szkody przed poczęciem można powiązać z wyrządzeniem szkody dziecku poczętemu, lecz nienarodzonemu (*nasciturusowi*)³⁴, jednakże mimo tego, że nie zawsze zdarzenia mające miejsce przed zapłodnieniem skutkują szkodą po poczęciu³⁵ należy przyznać ochronę prawną również w takiej sytuacji.

W związku z powyższymi rozważaniami należy wskazać na orzeczenie niemieckiego Sądu Najwyższego z 1952 roku³⁶, gdzie Sąd rozpoznając sprawę z zakresu *preconceptual injuries* przyjął odpowiedzialność odszkodowawczą lekarza³⁷.

3. Szkody prenatalne a roszczenia wrongful conception, wrongful birth i wrongful life

3.1. Wrongful life

W zakresie roszczeń z tytułu „niechcianego poczęcia”, „niedobrego urodzenia” i „złego życia”, to właśnie to ostatnie – *wrongful life* wywołuje najwięcej obaw i kontrowersji³⁸. Roszczenie to bywa tłumaczone jako „bezprawne spowodowanie życia”³⁹. Opiera się na roszczeniu odszkodowawczym dziecka, które urodziło się wadami natury psychicznej lub fizycznej⁴⁰. W przypadku

³² *Ibidem*.

³³ A. Cisek, W. Dubis, *Komentarz...*, s. 950.

³⁴ T. Justyński, *Poczęcie...*

³⁵ W. Selb, *Schädigung des Menschen vor Geburt – ein Problem der Rechtsfähigkeit?*, AcP 1966, t. 166, s. 79–80.

³⁶ Orzeczenie Niemieckiego Sądu Najwyższego (Bundesgerichtshof) z dnia 20 grudnia 1952 roku, BGHZ, t. 8, s. 243.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ W. Sitek, *Zadośćuczynienie w sprawach wrongful life w świetle prawa polskiego*, „Państwo i Prawo” 8/2010, s. 96.

³⁹ T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 3.

⁴⁰ M. Bilecka, *Proces...* s. 42.

wrongful life, w wyniku niewłaściwie udzielonej porady prekoncepcyjnej, która nie pozwoliła rodzicom dziecka podjąć decyzji, co do poczęcia, a następnie ewentualnej terminacji ciąży, roszczenie kierowane jest przeciwko lekarzowi bądź szpitalowi⁴¹. Niepełnosprawność dziecka, które przyszło na świat nie jest wynikiem niedbalstwa, czy też świadomego działania personelu medycznego, ale nieprawidłowego zachowania, w postaci „zmuszenia do życia” upośledzonego dziecka⁴². Dziecko, które urodziło się z niepełnosprawnością jest zatem obciążone bólem i cierpieniem, które wymaga naprawienia doznanej szkody i rekompensaty⁴³.

W. Sitek podkreśla, iż osoba poszkodowana uważa, że byłoby lepiej, gdyby się w ogóle nie urodziła⁴⁴. Roszczenie *wrongful life* może być skierowane również przeciwko matce dziecka⁴⁵.

Roszczenie z tytułu *wrongful life* stało się kamieniem węgielnym *wrongful conception* i *wrongful birth*. W przypadku *wrongful birth* nic nie stoi na przeszkodzie, aby rodzaj wyrządzonej szkody był tożsamy z rodzajem szkody w przypadku roszczenia *wrongful life*, jednakże cechą, która roszczenia te odróżnia jest to, iż *wrongful birth* przysługuje rodzicom dziecka, a kierowane jest względem personelu medycznego z racji tego, iż pozbawił on rodziców dziecka przywileju podjęcia autonomicznej decyzji, co do przerwania ciąży w sytuacji ciężkiego uszkodzenia płodu⁴⁶.

Z kolei *wrongful conception* służy rodzicom dziecka, kierowane jest przeciwko tym samym podmiotom, co *wrongful birth* jednakże podstawą wy stosowania roszczenia odszkodowawczego jest przyjście na świat dziecka zdrowego, ale niechcianego⁴⁷.

Pierwszą sprawą, w której sąd musiał zmierzyć się z zagadnieniem *wrongful life* była sprawa Zepeda vs. Zepeda w Stanach Zjednoczonych z 1963 roku⁴⁸. Wówczas zdrowe dziecko dochodziło odszkodowania za negatywne

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² W. Sitek, *Zadośćuczynienie...*, s. 97.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Cyt. za M. Soniewiecka, *Regulacje prawne wobec rozwoju nowoczesnych technik kontroli prokreacji: analiza roszczenia wrongful life*, „Diametros” 2009, nr 19, s. 140; (M. Shaw, *Conditional Prospective Rights of the Fetus*, 5 J. Legal Med. 63, 111 (1984), za: Botkin [2002] s. 272).

⁴⁶ M. Soniewiecka, *Regulacje...*, s. 138 (dot. np. braku przeprowadzenia badań w okresie ciąży w przypadku zaistnienia wskazań do ich przeprowadzenia).

⁴⁷ *Ibidem* (dot. np. niepoprawnie przeprowadzonej aborcji).

⁴⁸ 190 N.E. Zd. 849, Illinois 1963.

następstwa społeczne wynikające z tego, iż przyszło na świat jako dziecko pozamałżeńskie. Sąd uznał wówczas, iż w przypadku przyjścia na świat dziecka z niepełnosprawnością roszczenie byłoby uzasadnione, jednak w rozpatrywanym przypadku nie można mówić o uszczerbku społecznym czy psychicznym, a zatem nie można przypisać odpowiedzialności odszkodowawczej.

Zaś we Francji popularność roszczenia *wrongful life*, a także wzrost ilości rozpoznawanych przez sądy spraw w tego zakresu sprawiły, iż ustawodawca rozważał wprowadzenie zmian w obowiązującym prawie⁴⁹. Szalę przeważała jednak sprawa Nicholasa Perruche, który przyszedł na świat z syndromem Gregga skutkującym upośledzeniem⁵⁰. Matka dziecka podczas ciąży zażądała przeprowadzenia badań prenatalnych, których wynik miał zdecydować o utrzymaniu bądź też przerwaniu ciąży⁵¹. Badania te zostały wykonane, jednak lekarze w sposób nieprawidłowy dokonali ich interpretacji, w wyniku czego na świat przyszło dziecko z poważną niepełnosprawnością i ociężałością umysłową⁵². W związku z powyższym rodzice w imieniu dziecka wystąpili z roszczeniem przeciwko lekarzowi⁵³. Sąd Kasacyjny w wyroku z 17 listopada 2000 roku⁵⁴ przychylił się do roszczenia dziecka, wskazując, iż fakt jego urodzenia sam w sobie jest szkodą.

Natomiast w Niemczech, skargi z tytułu *wrongful life* rozpatrywane były głównie przez Federalny Trybunał Konstytucyjny⁵⁵. W początkowym etapie rozstrzygania Trybunał nie dopuszczał w ogóle możliwości powoływania się na wystąpienie szkody w tego typu sprawach, odrzucając kolejne

49 M. Grzymkowska, *Standardy bioetyczne w prawie europejskim*, Warszawa 2009, s. 127.

50 *Ibidem*, na kanwie tego orzeczenia Zgromadzenie Narodowe podjęło starania zmierzające do nowelizacji kodeksu cywilnego poprzez wprowadzenie przepisu, który zamknął by drogę do dochodzenia roszczeń na podstawie *wrongful life*, por. M. Grzymkowska, *Standardy...*, s. 127.

51 *Ibidem*.

52 *Ibidem*.

53 *Ibidem*, sąd pierwszej instancji uznał odpowiedzialność lekarza za stan zdrowia N. Perruche i zasądził odszkodowanie zarówno dla rodziców jak i dla dziecka (*Ibidem*, cyt.; Tribunal de grande instance w Evry, wyrok z 13 stycznia 1992 roku), z kolei Trybunał Apelacyjny w Paryżu wyrok podtrzymał w części zasądzającej odszkodowanie dla rodziców, anulował jednak wyrok w części dopuszczającej roszczenie odszkodowawcze złożone w imieniu dziecka (*Ibidem*).

54 *Court de Cassation* Bull. Ass. Plén. Nr 9.

55 M. Kowalski, *Orzecznictwo niemieckie w zakresie roszczeń wrongful birth*, „Prawo i Medycyna” 2002, nr 11, s. 72; N. Jahertz, *Bundesverfassungsgericht: Kind als Schadensquelle*, „Deutsches Ärzteblatt” z 5 stycznia 1998, nr 95, z. 1–2, s. A-15.

wplywające pozwy z jednoczesną argumentacją, iż godzą one w zasadę godności osoby ludzkiej⁵⁶. Jednakże ostatecznie, z biegiem lat sądy zmieniły swe stanowisko dopuszczając jednocześnie możliwość rozumienia się dziecka w kategorii szkody, a niepełnosprawności narodzonego dziecka jako cechę przesądzającą o uznaniu roszczenia rodziców⁵⁷.

3.2. Wrongful conception

Roszczenia *wrongful conception* (*wrongful conception actions*, *wrongful pregnancy actions*⁵⁸) i *wrongful birth* (*wrongful birth action*⁵⁹) dotyczą sytuacji, gdy rodzice dziecka w ogóle nie chcieli, aby doszło do poczęcia, bądź nie chcieli, aby na świat przyszło dziecko z niepełnosprawnością, co jednak nastąpiło w wyniku bezsprzecznie zawinionego działania lekarza⁶⁰.

Wrongful conception to roszczenie przeciwko szpitalowi, lekarzowi, personelowi medycznemu, czy nawet aptekarzowi z tytułu poczęcia się dziecka, które nie doszłoby do skutku, gdyby nie zawinione działanie pozwanego⁶¹. Zakres przedmiotowy spraw z zakresu *wrongful conception* obejmuje najczęściej nieudaną sterylizację, nieprawidłowo przeprowadzoną aborcję lub niewłaściwą antykoncepcję (przy czym urodzenie się dziecka obciążonego defektem nie jest fundamentalną przesłanką wystąpienia z roszczeniem)⁶². W przypadku wystąpienia w roszczeniu z zakresu *wrongful conception* to powodowie – rodzice muszą udowodnić, iż dokonali starań i podjęli wszelkie działania mające na celu niedopuszczenie do poczęcia, a następnie urodzenia dziecka⁶³.

T. Justyński podkreśla, iż w sprawach z zakresu *wrongful conception* można wyróżnić⁶⁴ po pierwsze – skargi, których przedmiotem jest narodzenie

56 Orzeczenie FTK z 28 maja 1993 roku, BVerfGE 88, 203, Orzeczenie FTK z 12 listopada 1997 roku, BVerfGE 96, 375.

57 M. Grzymkowska, *Standardy...*, s. 129.

58 Określenia te zostały użyte w orzeczeniach w sprawach: *Coleman v. Garisson* (327 Atlantic Report 2d. 757, Delaware 1974) oraz *Bushman v. Burns Clinic Medical Center* (268 Northwestern Report 2d. 683, Michigan 1978), T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 20.

59 T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 20.

60 *Ibidem*, s. 15–21, 23.

61 T. Justyński, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, I Wydział Cywilny z dnia 4 lipca 2008 r.*, I AcA 278/08, „Prawo i Medycyna” 2009, nr 4 (37, vol. 11), s. 131.

62 *Ibidem*, s. 21.

63 T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 20–21.

64 *Ibidem*, s. 20.

się dziecka, które nie było planowane i chciane przez rodziców, po drugie zaś – skargi, które odnoszą się do dziecka, które nie jest przez rodziców chciane ze względu na jego niepełnosprawność⁶⁵.

Pierwszą na świecie sprawą z zakresu *wrongful conception* była sprawa rozpoznawana w 1924 roku przez Sąd Najwyższy Rzeszy⁶⁶. Chory psychicznie mężczyzna, podczas hospitalizacji w Zakładzie dla Psychicznie i Umysłowo Chorych utrzymywał stosunki seksualne z opiekunką, w wyniku czego na świat przyszło dziecko, a od mężczyzny zażądano łożenia na jego wychowanie. Sąd w przedmiotowej sprawie jednakże zasądził od zakładu odszkodowanie tytułem pokrycia kosztów utrzymania dziecka ponoszonych przez pacjenta opierając rozstrzygnięcie na licznych zaniedbaniach ze strony zakładu leczniczego w zakresie sprawowanej opieki⁶⁷.

W Ameryce pierwsze orzeczenie z zakresu *wrongful conception* pochodzi z 1934 roku⁶⁸. Sprawa dotyczyła mężczyzny, który w trosce o zdrowie swej małżonki, w związku z ryzykiem związanym z kolejną ciążą poddał się zabiegowi sterylizacji, jednakże mimo jego przeprowadzenia kobieta zaszła w ciążę i urodziła kolejne dziecko. W wyniku procesu Sąd Najwyższy w Minnesocie (Supreme Court of Minnesota) uznał, iż zadaniem sterylizacji była przede wszystkim ochrona zdrowia kobiety, a jeżeli ciąża i poród odbyły się bez komplikacji to nie doszło do powstania jakiejkolwiek szkody⁶⁹.

W judykaturze polskiej pierwszym orzeczeniem podejmującym tematykę *wrongful conception* był wyrok Sądu Najwyższego z 8 stycznia 1965 roku⁷⁰. W rozstrzyganej przez Sąd sprawie, kobieta poddała się zabiegowi usunięcia ciąży, jednak zabieg ten nie został przeprowadzony prawidłowo, w wyniku czego urodziła dziecko. Chłopiec przyszedł na świat z wadą rozwojową w postaci rozszczepu wargi, szczęki górnej i podniebienia. Powódka zarzuciła lekarzowi błąd w sztuce w postaci nieudolnego dokonania zabiegu aborcji „powodującego kalectwo i zeszpecenie urodzonego później

⁶⁵ *Ibidem*, w doktrynie niemieckiej wskazuje się na używanie terminów: *unerwünschte Geburt eines behinderten Kindes* (niechciane urodzenie dziecka kalekiego – odpowiednik *wrongful birth*), *unerwünschte Empfängnis* lub *unerwünschte Geburt* (niepożądane poczęcie, niechciane urodzenie – odpowiedniki *wrongful conception*).

⁶⁶ *Ibidem*, s. 29.

⁶⁷ RGZ 108, s. 87.

⁶⁸ Christensen v. Thornby, 255. N.W.620 (Minnesota 1934), J.S. Kashi, *The Case of the Unwanted Blessing: Wrongful life*, Miami 1977, s. 1410.

⁶⁹ T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 36.

⁷⁰ Wyrok SN z dnia 8 stycznia 1965 roku II CR 2/65, OSPiKA 1967, z. 9.

dziecka⁷¹. Zgodnie z argumentacją małoletniego powoda jego niepełnosprawność była wynikiem nieprawidłowego działania lekarza (lekarz nie zauważył ciąży bliźniaczej, usunął jedynie jeden z płodów, jednocześnie dopuszczając się uszkodzenia drugiego)⁷². Dziecko w przedmiotowym postępowaniu domagało się odszkodowania z tytułu szkód doznanych jeszcze przed urodzeniem, w fazie życia płodowego⁷³. Matka dziecka nie wskazała w sposób precyzyjny swoich roszczeń, jednakże jak podkreśla T. Justyński, gdyby twierdzenia te opierały się na doznanych przez nią cierpieniach natury moralnej, które związane były z koniecznością urodzenia niechcianego dziecka, co więcej dziecka dotkniętego defektem z całą pewnością można by wskazać na roszczenia składające się na *wrongful conception*⁷⁴.

Precedensowe na gruncie polskiego systemu prawnego w tym zakresie było orzeczenie Sądu Najwyższego z 2003 roku⁷⁵. Kobieta, zamierzała poddać się legalnemu zabiegowi aborcji z racji tego, iż ciąży była wynikiem czynu zabronionego – tj. przestępstwa zgwałcenia⁷⁶. Podczas badania ginekologicznego lekarz ustalił, iż jest ona w jedenastotygodniowej ciąży i na prośbę kobiety skierował ją do szpitala celem wykonania aborcji⁷⁷. Jednakże podczas wstępnych badań lekarze pomylili się, co do okresu trwania ciąży – wskazali na czternasty tydzień życia płodu⁷⁸. W związku z rozbieżnościami prokurator powołał na tę okoliczność biegłego lekarza ginekologa, kobieta jednak dwukrotnie nie stawiała się na przewidziane badania, w wyniku czego urodziła syna⁷⁹. Sąd Najwyższy stwierdził, iż w przedmiotowej sprawie doszło do naruszenia dobra osobistego kobiety w postaci wolności obejmującej prawo decydowania o własnym życiu osobistym, podkreślając jednocześnie, iż istnieje możliwość przyjęcia koncepcji, zgodnie z którą mogło również dojść do naruszenia dobra osobistego w postaci prawa do planowania rodziny, a także uznano, iż doszło do naruszenia prawa kobiety do

71 *Ibidem*.

72 *Ibidem*.

73 T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 50. Jak wskazuje T. Justyński dziecko – powód nie podnosiło typowych dla spraw z zakresu *wrongful life* zarzutów, iż nie powinno się w ogóle urodzić, jedynie wskazywało na uszkodzenie ciała.

74 *Ibidem*.

75 Wyrok SN z dnia 21 listopada 2003 roku, V CK 16/03 OSNC 2004, nr 6, poz. 104, Lex nr 106563.

76 *Ibidem*.

77 *Ibidem*.

78 *Ibidem*.

79 *Ibidem*.

przeprowadzenia aborcji⁸⁰. Sąd wskazał, również iż wynikiem naruszenia powyższych praw jest szkoda obejmująca wydatki powódki związane z ciążą, porodem, a także utratą przewidywanych dochodów, z kolei podkreślił, iż nie istnieje możliwość zasądzenia renty na rzecz małoletniego syna, gdyż urodził się on zdrowy, a co za tym idzie nie poniósł żadnej szkody w związku z przyjściem na świat⁸¹.

3.3. Wrongful birth

Roszczenie z tytułu *wrongful birth* obejmuje żądania rodziców dziecka, które urodziło się z niepełnosprawnością. Odpowiedzialność odszkodowawcza może zostać przypisana lekarzowi, który mimo dostępnych metod diagnostycznych, którymi dysponował, z własnej winy nie rozpoznał nieprawidłowości czy uszkodzeń płodu, a co za tym idzie odebrał rodzicom dziecka możliwość podjęcia decyzji, co do ewentualnej terminacji ciąży grożącej przyjściem na świat dziecka z defektem⁸².

Na gruncie amerykańskiej judykatury pierwsze sprawy z zakresu *wrongful birth* przypadają na lata 60. XX wieku. Wówczas roszczenia te były sukcesywnie⁸³. Pierwszą sprawą rozpoznawaną przez sąd amerykański była sprawa z 1967 roku dotycząca roszczenia odszkodowawczego rodziców związanego z urodzeniem się dziecka obciążonego wadą⁸⁴. W trakcie ciąży lekarze przekazali przyszłej matce, iż różyczka, na którą chorowała w pierwszym trymestrze ciąży nie wpłynie na zdrowie płodu⁸⁵. W efekcie dziecko przyszło na świat z niepełnosprawnością fizyczną⁸⁶. Pozew rodziców został oddalony, przede wszystkim obawiano się konsekwencji w postaci zaszeregowania dziecka defektywnego jako powodującego pokrzywdzenie rodziców⁸⁷.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, por. M. Nesterowicz, *Roszczenia z tytułu wrongful conception, wrongful birth, wrongful life*, (w:) *Prawo medyczne. Komentarze i glosy do orzeczeń sądowych*, M. Nesterowicz (red.), Warszawa 2011, s. 358.

⁸³ T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 181.

⁸⁴ *Gleitman v. Cosgrove*, 227 A. 2d 689 (New Jersey 1967), T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 181.

⁸⁵ T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 181.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ *Ibidem*.

W Niemczech zaś sprawy związane z *wrongful birth* pojawiły się nieco później niż w Stanach Zjednoczonych – w 1981 roku. Po raz pierwszy kwestię rozstrzygnięcia roszczeń dziecka ciężko upośledzonego zarówno fizycznie jak i umysłowo zajął się Wyższy Sąd Krajowy w Monachium⁸⁸. Kobieta informowała lekarza, iż miała kontakt z osobą chorą na różyczkę⁸⁹. W związku z powyższym przeprowadzono testy z krwi mające potwierdzić lub wykluczyć u ciężarnej chorobę. Wynik był negatywny, jednak badania nie zostały powtórzone⁹⁰. Lekarzowi przedstawiono zarzut nierozpoznania choroby, czego skutkiem było urodzenie się niepełnosprawnego dziecka, w związku z pozbawieniem matki możliwości dokonania aborcji⁹¹. Ostatecznie powództwo rodziców zostało oddalone przez sąd, który decyzje argumentował tym, iż rodzice chcieli dziecka, a od lekarza domagali się jedynie porady⁹².

W zakresie skarg *wrongful birth* w Polsce, pierwszym orzeczeniem był wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2005 roku, wydany na kanwie wspomnianego już orzeczenia Sądu Najwyższego z 2003 roku. Sąd wydał rozstrzygnięcie w sprawie dotyczącej dochodzonego przez rodziców zadośćuczynienia i odszkodowania za krzywdę i szkody poniesione w wyniku odmowy skierowania matki dziecka (powódki) na badania prenatalne i uniemożliwienia wykonania zabiegu przerwania ciąży, mimo zagrożenia płodu wadą genetyczną⁹³. Sąd uznał, iż w przedmiotowej sprawie naruszone zostały prawa kobiety – przede wszystkim jako pacjenta w odniesieniu do prawa do informacji, a także naruszone zostały dobra osobiste w postaci prawa do planowania rodziny i prawa do przerwania ciąży, za co zasądził zadośćuczynienie. Kobiecie przyznano również odszkodowanie za wydatki związane z ciążą i porodem oraz koszty utrzymania dziecka⁹⁴. Ponadto Sąd stwierdził, iż rodzice dziecka są legitymowani do dochodzenia roszczeń

88 Orz. OLG München z 27 lutego 1981 roku, NJW 1981, s. 2017; JZ 1981, s. 586; VersV 1981, s. 757.

89 T. Justyński, *Poczęcie...*, s. 188.

90 *Ibidem*.

91 *Ibidem*.

92 *Ibidem*.

93 Wyrok SN z dnia 13 października 2005 roku, IV CK 161/05, LEX nr 181383.

94 W. Borysiak, *Glosa do wyroku SN z dnia 13 października 2005 roku*, IV CK 161/05, LEX nr 53382 (glosa krytyczna); sprawa była nazywana „sprawą łomżyńską” ze względu na jej precedensowość, a także to, iż jak wskazuje W. Borysiak była przedmiotem zainteresowania doktryny jeszcze na etapie procedowania Sądu Okręgowego w Łomży oraz Sądu Apelacyjnego w Białymstoku (Por. M. Bilecka, *Proces...*, s. 29–44).

odszkodowawczych za szkodę majątkową obejmującą zwiększenie kosztów utrzymania upośledzonego dziecka ponoszone przez nich w wyniku zawnionego naruszenia przez lekarza prawa rodziców do planowania rodziny i przerwania ciąży (...)»⁹⁵.

4. Godność i prawa osób niepełnosprawnością w relacji do katolickiej nauki społecznej

Jak wynika z powyższych rozważań, problemem wokół którego oscylują możliwości dochodzenia roszczeń w zakresie szkód prenatalnych najczęściej jest przyjście na świat dziecka z niepełnosprawnością.

Jak już zostało wspomniane na wstępie Konstytucja RP jako najwyższy hierarchicznie akt prawny w Polsce stanowi swego rodzaju niepodważalną gwarancję wolności osobistej, a także godności każdego człowieka, bez względu na sytuację w jakiej się znajduje⁹⁶. W art. 30 Konstytucji ustawodawca wskazał, m.in. iż godność stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela, jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona są obowiązkiem władz publicznych. Cecha przyrodzonej godności człowieka przesądza o tym, iż jest ona immanentnie związana tylko i wyłącznie z osobą ludzką. Ponadto nikt nie jest uprawniony, aby cechę tę w jakikolwiek sposób naruszać. Nienaruszalność zaś i niezbywalność godności polega przede wszystkim na jej ochronie⁹⁷. Godność oznacza także, iż człowiek powinien być wolny, autonomiczny oraz zdolny do rozwijania się⁹⁸.

Z. Chlewiński i Z. Zaleski w *Leksykonie filozofii klasycznej* zauważają, iż godność stanowi szczególną wartość człowieka jako osoby żyjącej w łączności z innymi osobami, także jako pozytywnie wartościująca relacja do własnej osoby i grupy, z którą jednostka się identyfikuje⁹⁹. M.A. Kąpiec

⁹⁵ Wyrok SN z dnia 13 października 2005 roku, IV CK 161/05, LEX nr 181383.

⁹⁶ J. Pacian, *Obowiązek prawnej ochrony życia i zdrowia a eutanazja, kryptanazja i wspomagane samobójstwo*, „Przegląd Prawa Publicznego” nr 2/2016, s. 19.

⁹⁷ R. Sobański, *Normatywność godności człowieka*, (w:) *Godność człowieka a prawa ekonomiczne i socjalne. Księga Jubileuszowa wydana w piętnastą rocznicę ustanowienia Rzecznika Praw Obywatelskich*, Warszawa 2003, s. 20.

⁹⁸ M. Granat, *Godność człowieka z art. 30 Konstytucji RP jako wartość i norma prawna*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 8, s. 17–18.

⁹⁹ Z. Chlewiński, Z. Zaleski, *Godność*, (w:) *Leksykon filozofii klasycznej*, J. Herbut (red.), Lublin 1997, s. 260.

w *Powszechnej Encyklopedii Filozofii* podkreśla, iż godność istnieje w sobie i jedynie dla siebie jako cel, nigdy zaś jako środek ludzkiego działania¹⁰⁰. Socjologowie amerykańscy A. Inkels i D.N. Smith określając człowieka współczesnego wskazali, iż niezwykle ważne jest, aby człowiek miał świadomość godności innych, a także szacunek dla cudzej godności¹⁰¹. Zatem godność osoby ludzkiej jest terminem mającym swe źródło w moralności¹⁰². Z kolei organy władzy państwowej zobowiązane są w sposób szczególny do zagwarantowania poszanowania i ochrony godności osoby ludzkiej¹⁰³.

Pojęcie godności nabiera jednak szczególnego znaczenia w odniesieniu do osób z niepełnosprawnością, zwłaszcza w relacji do poszanowania i realizacji tego prawa¹⁰⁴. Nie istnieje jednakże potrzeba szczególnej regulacji godności osób niepełnosprawnych, a jedynie zwrócenia szczególnej uwagi na kwestię faktycznego realizowania prawa do godności w odniesieniu do tejże grupy społecznej¹⁰⁵.

W ostatnich dekadach doszło do przewartościowania rozumowania społecznego w odniesieniu do osób niepełnosprawnych. Akty prawa międzynarodowego¹⁰⁶ gwarantujące prawa osób z niepełnosprawnością jako prawa przede wszystkim człowieka sprawiły, iż w czymś zupełnie naturalnym, a także zrozumiałym i akceptowalnym stało się przekonanie, iż osoby z dysfunkcjami są dokładnie takimi samymi beneficjentami praw jak osoby sprawne, zarówno ruchowo jak i intelektualnie.

Również Katolicka nauka społeczna niejednokrotnie podejmuje zagadnienia związane z ochroną zdrowia czy życia człowieka, również jego godności. Często odnosi się również do praw osób z niepełnosprawnościami.

¹⁰⁰ M.A. Kąpiec, *Godność*, (w:) *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, t. 4, Lublin 2007, s. 17.

¹⁰¹ J. Kurczewska, J. Szacki, *W stronę definicji człowieka nowoczesnego*, (w:) *Tradycja i nowoczesność*, J. Kurczewska, J. Szacki (red.), Warszawa 1984, s. 447.

¹⁰² L. Antonowicz, *Ochrona godności człowieka w prawie międzynarodowym*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia” 1990, Vol. XXXVII, 1, Sectio G, s. 1.

¹⁰³ M. Granat, *Godność...*, s. 12.

¹⁰⁴ B. Szczupał, *Godność osoby z niepełnosprawnością jako wyznacznik koncepcji praw człowieka*, (w:) *Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo*, J. Głodkowskiej (red.), nr 3 (17) 2012, Warszawa 2012, s. 33, http://cns.aps.edu.pl/media/12668/cns_3_17_12.pdf (dostęp: 25.06.2018).

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ Por. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Międzynarodowy Pakt Praw Człowieka, Traktat o Unii Europejskiej, Karta Praw Podstawowych, Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Godności Istoty Ludzkiej.

Godność człowieka w Encyklopedii Katolickiej charakteryzowana jest jako specyficzna wartość osoby ludzkiej¹⁰⁷. Problem godności związany pierwotnie z teologią chrześcijańską (głównie chrystologią i mariologią) z czasem stał się osobnym zagadnieniem filozoficznym. Z kolei Katechizm Kościoła Katolickiego odwołuje się do godności człowieka ponad 40 razy.

Fundamentalną zasadą katolickiej nauki społecznej jest personalizizm, którego zadaniem jest gwarancja i realizacja praw przysługujących człowiekowi¹⁰⁸. Papież Leon XIII wskazywał, iż godność jako cecha człowieka sprawia, iż wszyscy są równi wobec Stwórcy¹⁰⁹, ponadto jest ona nienaruszalna, niezbywalna i podarowana człowiekowi przez Boga¹¹⁰.

Ileokroć Katolicka Nauka Społeczna, w tym nauczanie głoszone przez papieży – Jana XXIII, Pawła VI, następnie Jana Pawła II, a także Sobór Watykański II, odwołuje się do godności człowieka odwołuje się i nawiązuje również do praw człowieka, jako uprawnień, których źródłem jest godność¹¹¹. Naruszenie praw człowieka to przede wszystkim naruszenie jego godności będącej następstwem człowieczeństwa¹¹².

Papież Jan Paweł II wskazywał, iż podstawę humanitaryzmu stanowi piecza nad ludzkim życiem¹¹³. Odnosił się również do badań prenatalnych wskazując, iż stanowią one niezwykle istotną współcześnie metodę diagnostyczną pozwalającą na wykrycie, a następnie niejednokrotnie podjęcie leczenia dziecka jeszcze w łonie matki, czy nawet przygotowania psychicznego rodziców na przyjęcie na świat dziecka z niepełnosprawnością, pod warunkiem jednak, iż nie niosą one za sobą zbyt wysokiego ryzyka zarówno dla matki jak i dziecka¹¹⁴.

Papież odwoływał się również do relacji prawa moralnego i prawa cywilnego. Wskazywał, iż prawo moralne jest ściśle związane z człowiekiem, towarzyszy mu od zawsze z racji tego, iż nie musi istnieć sankcja prawna, aby czyn w sumieniu człowieka był niedozwolony¹¹⁵. Jan Paweł II podkreślał, iż

¹⁰⁷ Z.Chlewiński, Z.Zaleski, *Godność...*, s. 1231.

¹⁰⁸ H. Koch, *Godność człowieka – niezbywalnym prawem i fundamentem ładu społecznego*, „Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2007, Rok VI Nr 1 (10), s. 93.

¹⁰⁹ Leon XIII, *Encyklika Rerum Novarum*, „Znak” 1982, nr 7–9, s. 643.

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ H. Koch, *Godność...*, s. 96.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ Jan Paweł II, *Evangelium Vitae*, Kraków 1995.

¹¹⁴ *Ibidem*, s. 118.

¹¹⁵ Jan Paweł II, *Evangelium...*

prawo moralne i prawo cywilne wzajemnie się przenikają i są ze sobą związane, mimo tego, iż zadania są różne¹¹⁶. Celem prawa cywilnego jest troska o ład społeczny i poszanowanie podstawowych praw człowieka mających swe źródło w godności¹¹⁷. Nauczanie Jana Pawła II opiera się na zachowaniu ludzkiej godności przychodzącego na świat człowieka bez względu na to, czy rodzi się on z niepełnosprawnością, czy jest człowiekiem w pełni sprawnym¹¹⁸.

5. Podsumowanie

Współczesny człowiek niejednokrotnie w swej świadomości odrzuca wszelkie formy niedoskonałości. Coraz częściej wyznaje zasadę czerpania z życia pełnymi garściami i korzystania z wszelkich możliwości, jakie daje świat XXI wieku. Postawa ta jednak często doznaje uszczerbku w sytuacji, gdy na świat przychodzi dziecko z niepełnosprawnością. Wówczas liczne ograniczenia, na jakie osoby te napotykać w życiu codziennym sprawiają, iż częstokroć każdy dzień to walka o przetrwanie. Niepełnosprawni bywają niezauważalni, dyskryminowani, czy skazani na nieustającą pomoc i opiekę innych.

Możliwość żądania zadośćuczynienia za krzywdy doznane w okresie prenatalnym, które wywierają skutek na całe dalsze życie sprawia, iż chociaż w niewielkim stopniu, dzięki uzyskanym środkom finansowym mogą żyć na odpowiednim poziomie egzystencji.

Odpowiedzialność za szkody prenatalne niezwykle ważną rolę w przedmiocie ochrony praw dziecka poczętego. Jednakże mimo iż z pozoru redakcja przepisu art. 446¹ k.c. jest jasna, jego treść budzi wątpliwości, chociażby w zakresie pojęcia momentu urodzenia się dziecka, zdolności prawnej dziecka poczętego, a nawet tego, czy dziecko mogłoby z ewentualnym roszczeniem wystąpić przeciwko matce, co część przedstawicieli doktryny charakteryzuje jako nadużycie prawa podmiotowego.

Jednakże w świetle powyższym rozważań nasuwa się pytanie – czy życie osoby, która doznała szkody w fazie życia płodowego i przyszła na świat

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ S. Warzeszak, *Donacyjny wymiar ludzkiej prokreacji w świetle encykliki Evangelium Vitae Jana Pawła II*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2011, t. XXIV/1, s. 104.

z niepełnosprawnością jest „gorsze”, „mniej wartościowe” od życia osoby, która przyszła na świat bez jakiegokolwiek wady fizycznej czy psychicznej?

Bibliografia

- Antonowicz L., *Ochrona godności człowieka w prawie międzynarodowym*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, Vol. XXXVII, 1, Sectio G, Lublin 1990.
- Bilecka M., *Proces o „złe urodzenie” (uwagi do wyroków Sądu okręgowego w Łomży oraz Sądu Apelacyjnego w Białymstoku)*, „Prawo i Medycyna” 2005, nr 3.
- Borysiak W., *Glosa do wyroku SN z dnia 13 października 2005 roku, IV CK 161/05, LEX nr 53382 (glosa krytyczna)*.
- Bosek L., *Roszczenia Wrongful life i wrongful birth w świetle standardów konstytucyjnych i europejskich*, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 1.
- Chlewiński Z., Zalewski Z., Godność, (w:) *Leksykon filozofii klasycznej*, Herbuta J. (red.), Lublin 1997.
- Cisek A., Dubis W., *Komentarz do art. 446¹ Kodeksu cywilnego*, (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, Gniewek E., Machnikowski P. (red.), Warszawa 2017.
- Gaisbauer G., *Die „programmierte Geburt” aus haftungsrechtlicher Sicht*, VersR 1994, z. 22.
- Grabowski R., *Prawo do ochrony życia w polskim prawie konstytucyjnym*, Rzeszów 2006.
- Granat M., *Godność człowieka z art. 30 Konstytucji RP jako wartość i norma prawna*, „Państwo i Prawo” 2014 nr 8.
- Grzymkowska M., *Standardy bioetyczne w prawie europejskim*, Warszawa 2009.
- Haberko J., *Komentarz do art. 446¹ Kodeksu cywilnego*, (w:) *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz Art. 1–449¹*, Gutowski M. (red.), Warszawa 2016.
- Haberko J., *Wyrządzenie szkody prenatalnej w kontekście zdolności prawnej dziecka poczętego*, (w:) *Czyny niedozwolone w prawie polskim i prawie porównawczym, Materiały IV Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów*, Nesterowicz M. (red.), Warszawa 2012.
- Heldrich A., *Der Deliktschutz des Ungeborenen*, JZ 1965, nr 19.
- Jahertz N., *Bundesverfassungsgericht: Kind als Schadensquelle*, „Deutsches Ärzteblatt” 1998, nr 95, z. 1–2.

- Jan Paweł II, *Evangelium Vitae*, Kraków 1995.
- Justyński T., *Glosa do wyroku SN z 21.11.2003*, V CK 16/03, „Państwo i Prawo” 2004, nr 9.
- Justyński T., *Poczęcie i urodzenie się dziecka jako źródło odpowiedzialności cywilnej*, Kraków 2003.
- Justyński T., *Wrongful conception w prawie polskim*, „Przegląd Sądowy” 2005 nr 1.
- Justyński T., *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, I Wydział Cywilny z dnia 4 lipca 2008 r., I AcA 278/08*, „Prawo i Medycyna” 2009, nr 4 (37, vol. 11).
- Kapp W., *Der Fötus als Patient?*, MedR 1986, z. 5.
- Kardas P., Sroka T., Wróbel W., *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. III, WKP 2012, LEX nr 156000.
- Kąpiec M.A., *Godność*, (w:) *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, t. 4, Lublin 2007.
- Koch H., *Godność człowieka – niezbywalnym prawem i fundamentem ładu społecznego*, „Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2007, Rok VI Nr 1 (10).
- Kowalski M., *Orzecznictwo niemieckie w zakresie roszczeń wrongful birth*, „Prawo i Medycyna” 2002, nr 11.
- Kurczewska J., Szacki J., *W stronę definicji człowieka nowoczesnego*, (w:) *Tradycja i nowoczesność*, Kurczewska J., Szacki J. (red.), Warszawa 1984.
- Leon XIII, *Encyklika Rerum Novarum*, „Znak” 1982 nr 7–9.
- Łętowska E., *Przyczynienie się małoletniego do wyrządzenia szkody*, NP 1965/2s.130 i n. 7 LEX Nr 6291.
- Mazurkiewicz J., *Komu wolno szkodzić bezkarnie. Nasciturus. Cywilnoprawna podmiotowość dziecka poczętego*, „Rzeczpospolita” 1997.
- Michałowska K., *Artykuł 446¹ k.c. jako podstawa dochodzenia roszczeń z tytułu szeroko rozumianych szkód prenatalnych powstałych w wyniku działań medycznych*, (w:) *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Ogieńko L., Popiołek W., Szpunar M. (red.), Kraków 2005.
- Mularski K., *O sposobach rozumienia „wrongful conception” i „wrongful birth”*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 8.
- Nesterowicz M., *Prawo medyczne*, Toruń 2001.
- Nesterowicz M., *Roszczenia z tytułu wrongful conception, wrongful birth, wrongful life*, (w:) Nesterowicz M., *Prawo medyczne. Komentarze i glosy do orzeczeń sądowych*, LexisNexis, Warszawa 2011.

- Nesterowicz M., *Roszczenia z tytułu wrongful conception, wrongful birth, wrongful life*, (w:) *Prawo medyczne. Komentarze i glosy do orzeczeń sądowych*, Nesterowicza M. (red.), Warszawa 2011.
- Olejniczak A., *Komentarz do art. 446¹ Kodeksu cywilnego*, (w:) *Kodeks cywilny. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, Kidyba A. (red.), Warszawa 2014.
- Pacian J., *Obowiązek prawnej ochrony życia i zdrowia a eutanazja, kryptanazja i wspomagane samobójstwo*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2016, nr 2.
- Paprzycki L.K., *Granice prawnokarnej ochrony życia i zdrowia człowieka na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego w latach 2006–2010*, „Medyczna Wokanda” 2010, nr 2.
- Safjan M., *Prawo wobec ingerencji w naturę ludzkiej prokreacji*, Warszawa 1990.
- Schmidt R., *Der Schutz der Leibesfrucht gegen unerlaubte Handlung*, JZ 1952, nr 8.
- Selb W., *Schädigung des Menschen vor Geburt – ein Problem der Rechtsfähigkeit?*, AcP 1966, t. 166.
- Shaw M., *Conditional Prospective Rights of the Fetus*, 5 J. Legal Med. 63, 111 (1984).
- Sitek W., *Zadośćuczynienie w sprawach wrongful life w świetle prawa polskiego*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 8.
- Sobański R., *Normatywność godności człowieka*, (w:) *Godność człowieka a prawa ekonomiczne i socjalne. Księga Jubileuszowa wydana w piętnastą rocznicę ustanowienia Rzecznika Praw Obywatelskich*, Warszawa 2003.
- Sobolewski P., *Glosa do wyroku SN z 21.11.2003, V CK 16/03*, „Palestra” 2005, nr 9–10.
- Soniewiecka M., *Regulacje prawne wobec rozwoju nowoczesnych technik kontroli prokreacji: analiza roszczenia wrongful life*, „Diametros” 2009, nr 19.
- Stieglitz S., *Die wrongful birth und wrongful life Problematik im deutschen Delikts-recht*, München 1989.
- Szczupał B., *Godność osoby z niepełnosprawnością jako wyznacznik koncepcji praw człowieka*, (w:) *Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo*, Głodkowska J., nr 3 (17) 2012, Warszawa 2012, http://cns.aps.edu.pl/media/12668/cns_3_17_12.pdf (dostęp: 25.06.2018 r.).
- Szttychmiller R., *Konstytucyjna ochrona życia ludzkiego*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2013, t. 5.

- Tykińska-Rutkowska D., *Powództwa wrongful birth i wrongful conception w świetle orzecznictwa sądowego. Wybrane uwagi*, „Prawo i Medycyna” 2005, nr 3.
- Warzeszak S., *Donacyjny wymiar ludzkiej prokreacji w świetle encykliki Evangelium Vitae Jana Pawła II*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2011, t. XXIV/1.
- Zielińska E., *Konstytucyjna ochrona prawa do życia od momentu poczęcia (uwagi krytyczne do projektu zmiany art. 38 Konstytucji)*, „Państwo i Prawo” 2007, nr 3.

Akty prawne i wyroki sądowe

- Christensen v. Thornby, 255. N.W.620 (Minnesota 1934), J.S. Kashi, *The Case of the Unwanted Blessing: Wrongful life*, Miami 1977.
- Court de Cassation Bull. Ass. Plén. Nr 9.
- Gleitman v. Cosgrove, 227 A. 2d 689 (New Jersey 1967).
- Karta Praw Podstawowych.
- Konstytucja RP z dnia 7 kwietnia 1997 roku, Dz.U. 1997 Nr 78 poz. 483).
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Godności Istoty Ludzkiej.
- Międzynarodowy Pakt Praw Człowieka.
- Obwieszczenie Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 grudnia 1997 r. o utracie mocy obowiązującej art. 1 pkt 2, art. 1 pkt 5, art. 2 pkt 2, art. 3 pkt 1 i art. 3 pkt 4 ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 1997, Nr. 157, poz. 1040.
- Orzeczenie FTK z 28 maja 1993 roku, BVerfGE 88, 203, Orzeczenie FTK z 12 listopada 1997 roku, BVerfGE 96, 375.
- Orzeczenie Niemieckiego Sądu Najwyższego (Bundesgerichtshof) z dnia 20 grudnia 1952 roku, BGHZ, t. 8.
- Orz. OLG München z 27 lutego 1981 roku, NJW 1981, s. 2017; JZ 1981, s. 586; VersV 1981.
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka.
- RGZ 108.
- Traktat o Unii Europejskiej.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny, Dz.U. 2017, poz. 1132.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2017, poz. 682.

Ustawa z dnia 4 grudnia 1996 roku o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. 1996, Nr 139, poz. 646.

Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 roku o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. 1993, Nr 17, poz. 78.

Wyrok SN z dnia 13 października 2005 roku, IV CK 161/05, LEX nr 181383.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 1965 roku, II CR 2/65, OSPiKA 1967, z. 9, poz. 220 z glosą A. Szpunara.

Wyrok SN z dnia 8 stycznia 1965 roku II CR 2/65, OSPiKA 1967, z. 9.

Wyrok SN z dnia 21 listopada 2003 roku, V CK 16/03 OSNC 2004, nr 6, poz. 104, Lex nr 106563.

ABSTRAKT

DOCHODZENIE ROSZCZEŃ Z TYTUŁU SZKÓD PRENATALNYCH W KONTEKŚCIE GODNOŚCI I KATOLICKIEJ NAUKI SPOŁECZNEJ

Niniejszy tekst podejmuje tematykę szeroko rozumianej odpowiedzialności za szkody prenatalne, a także możliwości dochodzenia roszczeń z tego tytułu. Wskazuje na rozumienie pojęcia szkody prenatalnej (prenatal injuries), jak i szkody prekonceptyjnej (preconceptual injuries). Podkreśla również istnienie roszczeń z tytułu wrongful conception, wrongful birth i wrongful life wraz z odwołaniem się do orzecznictwa w tym zakresie, zarówno na gruncie judykatury polskiej jak i orzecznictwa zagranicznego. Podejmuje również tematykę skutków zaistniałej szkody prenatalnej – przyjścia na świat dziecka z niepełnosprawnością.

SŁOWA KLUCZOWE: szkoda prenatalna, wrongful life, wrongful birth, wrongful conception, roszczenie
